

Jean-Claude Mourlevat

De terugstromende rivier

Het verhaal van Tomek

Vertaald door Eef Gratama

Amsterdam · Antwerpen

Em. Querido's Uitgeverij

2023

Voor mijn vader

Proloog

Dit verhaal speelt zich af in een tijd waarin moderne gemakken nog niet waren uitgevonden. Er waren nog geen videospelletjes of auto's met airbags of supermarkten. En van een mobiele telefoon had men nog nooit gehoord! Maar er waren wel regenbogen tegen een loodgrijze hemel, en abrikozenjam met stukjes amandel, en mensen die midden in de nacht zomaar voor de lol gingen zwemmen, dus van die dingen die we nu nog steeds leuk vinden. Maar helaas had men ook liefdesverdriet en hooikoorts, waarvoor trouwens nog steeds geen echte remedie bestaat.

Kortom, het was... lang geleden.

HOOFDSTUK 1

Trekvogels

De kruidenierszaak van Tomek was het laatste huis van het dorp. Het was een doodgewoon winkeltje, herkenbaar aan de blauw geschilderde letters KRUIDENIER boven de winkelruit. Als je de deur openduwde klonk er een vrolijk belletje: ding! En daar stond Tomek, die je glimlachend aankeek in zijn grijze winkelschort. Hij was een jongen met dromerige ogen, best lang voor zijn leeftijd en aan de magere kant. Het zou geen enkele zin hebben om te beschrijven wat Tomek allemaal in zijn kruidenierszaak verkocht, want dan zou je aan één boek niet genoeg hebben terwijl eigenlijk één woord volstaat, namelijk 'alles'. Tomek verkocht alles. Dat wil zeggen handige en praktische dingen, zoals vliegenmeppers en 'Opkikker', een geneeskrachtig drankje dat door een zekere pater Perdrigeon was uitgevonden, en natuurlijk ook onmisbare dingen, zoals rubberen bedkruiken en berenmessen.

Omdat Tomek in zijn winkel woonde, of eigenlijk in de ruimte erachter, was hij nooit gesloten. Er hing wel een bordje op de

deur, maar dat hing altijd met dezelfde kant naar voren, de kant waar OPEN op stond. Niet dat er voortdurend mensen langskwamen. Dat niet. De dorpsbewoners hielden wel rekening met hem en stonden niet op elk uur van de dag op de stoep. Maar als de nood aan de man was, wisten ze dat Tomek altijd voor hen klaarstond, zelfs in het holst van de nacht. Je moet ook niet denken dat Tomek zijn winkel nooit verliet, integendeel. Hij maakte vaak een ommetje en soms was hij zelfs een halve dag op pad. Maar dan bleef de winkel gewoon open en pakte de klanten zelf wat ze nodig hadden. Als Tomek dan terugkwam, lag er soms een briefje op de toonbank: 'Klosje worstentouw gepakt. Line' met daarnaast het bedrag dat het kostte, of: 'Mijn tabak gehaald. Kom morgen betalen. Jak.'

Alles liep zozegegd op rolletjes, en dat had nog jaren en zelfs nog eeuwen kunnen duren zonder dat er iets bijzonders gebeurde.

Nu is het alleen zo dat Tomek een geheim had. O, het was niets ergs hoor, en eigenlijk ook niet iets heel bijzonders. Het was eigenlijk zo langzaam gegaan dat hij het eerst helemaal niet doorhad. Net als met je haar dat steeds langer wordt zonder dat je het in de gaten hebt, en op een dag is het te lang, en dan zie je het pas. Zo merkte Tomek op een goeie dag dat er in zijn hoofd iets was gaan groeien, in plaats van erbovenop, en dat iets was een gedachte die op het volgende neerkwam: hij verveelde zich... te pletter. Hij had zin om eropuit te gaan, de wijde wereld in.

Vanuit het raampje in zijn kamer achter de winkel keek hij in het voorjaar vaak naar de uitgestrekte vlakte waar de korenhalmen als een golvende zee sierlijk wiegden in de wind. Alleen het geklingel van het deurbelletje kon hem uit zijn gemijmer halen.

Andere keren ging hij bij het krieken van de dag wandelen over de landweggetjes die eindeloos doorliepen tussen het tere blauw van de vlasakkers in het vroege ochtendlicht, en dan kostte het hem de grootste moeite om terug te gaan naar huis.

Maar het was vooral in de herfst, wanneer de trekvogels geruisloos door de lucht vlogen, dat Tomek zijn verlangen om ertussenuit te gaan haast niet kon bedwingen. Met tranen in zijn ogen keek hij dan hoe de wilde ganzen met grote vleugelslagen aan de horizon verdwenen.

Jammer genoeg kan je niet zomaar je biezen pakken als je Tomek heet en verantwoordelijk bent voor de enige kruidenierszaak in het dorp, de winkel die zijn vader vóór hem had gehad, en zijn grootvader voor zijn vader. Wat zouden de mensen wel niet denken? Dat hij hen in de steek liet? Dat hij hen niet aardig vond? Dat hij het niet meer naar zijn zin had in het dorp? Ze zouden het in elk geval niet begrijpen. Het zou hun verdriet doen. En dat was iets wat Tomek echt niet wilde, iemand anders verdrietig maken. Daarom besloot hij te blijven en zijn geheim voor zich te houden. Hij moest gewoon geduld hebben, zei hij tegen zichzelf, de verveling zou vanzelf wel overgaan, net zoals het was begonnen, langzaam, geleidelijk, zonder dat hij het merkte...

Maar helaas was juist het tegenovergestelde het geval. Bovendien gebeurde er nog iets dat zo ingrijpend was dat Tomek zijn voornemen om verstandig te zijn onmiddellijk liet varen.

Het was aan het einde van de zomer, op een avond dat hij de deur open had laten staan om wat van de koele buitenlucht te genieten. Bijgelicht door een olielamp was hij zijn boekhouding aan het doen in het grote schrift dat hij daar speciaal voor ge-

bruikte. Dromerig kauwde hij op zijn potlood toen hij opschrok van een heldere stem:

‘Verkoopt u zuurstokken?’

Hij hief zijn hoofd op en daar stond het mooiste meisje dat je je maar kunt voorstellen. Ze was een jaar of twaalf, zo bruin als wat, en ze droeg sandalen en een jurk die zijn beste tijd had gehad. Aan een riem om haar middel hing een leren veldfles. Ze was door de openstaande deur binnengekomen, zonder enig geluid, alsof ze een geest was, en nu keek ze Tomek met donkere, droevige ogen aan:

‘Verkoopt u zuurstokken?’

Toen deed Tomek twee dingen tegelijkertijd. Het eerste was antwoord geven: ‘Ja, ik verkoop zuurstokken.’

En het tweede wat Tomek deed, hij die nog nooit naar een meisje had omgekeken, dat was verliefd worden op dat magere wezentje, en wel pardoos, tot over z’n oren en voor de rest van zijn leven.

Hij pakte een zuurstok uit een glazen pot en gaf hem aan het meisje, dat hem meteen in een zak van haar jurk stopte. Maar ze leek nog geen zin te hebben om weg te gaan. Ze bleef gewoon staan kijken naar de schappen en de rijen laatjes die een hele muur in beslag namen.

‘Wat zit er in al die laatjes?’

‘Van... alles,’ antwoordde Tomek. ‘Nou ja, alles wat je nodig hebt...’

‘Hoedenelastiek?’

‘Ja, natuurlijk.’

Tomek klom op zijn ladder en opende een van de bovenste laatjes: ‘Hier.’

‘En speelkaarten?’

Hij klauterde weer naar beneden en opende een ander laatje: ‘Hier.’

Ze aarzelde, toen vormde zich een verlegen glimlach om haar mond. Ze had er duidelijk plezier in:

‘En plaatjes van... kangoeroes?’

Tomek moest eventjes nadenken en toen snelde hij naar een laatje links in de muur: ‘Hier.’

Nu begonnen de donkere ogen van het meisje echt te glanzen. Het was zo heerlijk om haar blije gezicht te zien dat Tomeks hart op hol sloeg.

‘En woestijnzand? Dat misschien nog warm aanvoelt?’

Tomek klom nog een keer op zijn ladder en haalde uit een laatje een glazen flesje met oranje zand. Hij klom naar beneden en strooide het zand op zijn speciale boekhoudschrift zodat het meisje het kon aanraken. Ze streelde het met de rug van haar hand en daarna gleed ze er met haar vingertoppen overheen.

‘Het is nog helemaal warm...’

Omdat ze vlak voor de toonbank was gaan staan, kon Tomek haar eigen warmte voelen, en in plaats van het warme zand had hij het liefst haar zongebruinde arm willen aanraken. Dat had ze waarschijnlijk wel in de gaten want ze zei: ‘Het is even warm als mijn arm...’

En met haar andere hand pakte ze die van Tomek en legde die op haar arm. Het schijnsel van de olielamp danste op haar gezicht. Na een paar seconden trok ze met een luchtig gebaar haar arm terug, draaide zich vliegensvlug om en wees ten slotte lukraak op een van de driehonderd laatjes:

‘En in die daar, wat zit daarin?’

‘O, alleen maar vingerhoeden...’ antwoordde Tomek terwijl hij het zand met behulp van een trechttertje weer in het flesje goot.

‘En in die?’

‘Maagdentanden... dat zijn zeldzame schelpen.’

‘O,’ zei het meisje teleurgesteld. ‘En in die dan?’

‘Sequoiazaadjes... Ik kan u er wel een paar geven als u wilt, ik hoef er niets voor te hebben, maar pas op waar u ze zaait, want sequoia’s kunnen behoorlijk groot worden...’

Tomek dacht dat hij haar met die opmerking aan het lachen zou maken, maar het tegendeel was het geval. Ze keek weer ernstig en peinzend. Opnieuw viel er een stilte. Tomek durfde niets meer te zeggen. Een kat probeerde door de openstaande deur naar binnen te komen. Hij kwam voorzichtig dichterbij maar Tomek joeg hem met een bars handgebaar weg. Hij wilde niet gestoord worden.

‘Dus in uw winkel is alles te krijgen? Echt alles?’ vroeg het meisje terwijl ze haar ogen naar hem opsloeg.

Tomek voelde zich een beetje ongemakkelijk.

‘Ja... nou ja, alles wat een mens nodig heeft...’ antwoordde hij met de vereiste bescheidenheid.

‘Dus,’ zei het verlegen, aarzelende stemmetje dat in Tomeks oren plotseling heel hoopvol klonk, ‘dan hebt u misschien ook... water van de rivier de Qjar?’

Tomek had geen idee wat dat voor water was. Hij wist ook niet waar die rivier de Qjar zou moeten wezen. Het meisje merkte het meteen, haar ogen werden dof en voordat hij het kon vragen, antwoordde ze al: ‘Dat is water dat je onsterfelijk maakt, wist u dat niet?’

Tomek schudde zachtjes zijn hoofd, nee, dat wist hij niet.

‘Dat heb ik nodig...’ zei het meisje.

Toen tikte ze op de veldfles aan haar riem en voegde eraan toe:
‘Ik zal het vinden en dan stop ik het hierin...’

Tomek hoopte dat ze er meer over zou vertellen, maar ze liep naar hem toe en vouwde een zakdoek open waarin een paar muntstukken zaten.

‘Hoeveel krijgt u van me voor de zuurstok?’

‘Een cent...’ hoorde Tomek zichzelf fluisteren.

Het meisje legde het muntje op de toonbank, keek nog één keer naar de driehonderd laatjes en schonk Tomek een laatste glimlach.

‘Tot ziens.’

Toen liep ze de winkel uit.

‘Tot ziens,’ stamelde Tomek.

De olielamp flakkerde. Hij ging weer zitten in zijn stoel achter de toonbank. Boven op het grote speciale schrift dat nog open-geslagen was, lag de cent van het onbekende meisje, tussen een paar korrels oranje zand.